
ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

УДК 639.28 + 639.517

ДО ПРОБЛЕМИ ОТРИМАННЯ ПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ РІЧКОВИХ РАКІВ

О.Л. Безусий, М.О. Борбат

Інститут рибного господарства УААН, м. Київ

Обґрунтовується доцільність створення спеціалізованого господарства — ракорозплідника, яке б отримувало і підрощувало до стадії цьоголіток молодь річкових раків, використовуючи як ремонтно-маточне стадо раків природну популяцію раків великої ракопромислової водойми.

На сучасному етапі розвитку аграрного і, зокрема рибного господарства в Україні, коли, крім великих державних рибгоспів, дедалі більше з'являється фермерських чи орендних господарств, все частіше, особливо серед останніх, виникає зацікавленість в організації у власному господарстві розведення річкових раків. Звичайно, першою проблемою, з якою їм доводиться стикатися, є відчутний брак важливої технологічної інформації, щодо розведення раків. Але якщо навіть це питання вдається вирішити, за ним постає наступне, найскладніше — забезпечення посадковим матеріалом. У даному разі ним можуть бути життєстійкі личинки ІІ, але вважається, що значно кращим посадковим матеріалом є цьоголітки чи річняки річкових раків [1].

Слід сказати, що на сьогодні в Україні, попри наявний попит, повністю відсутня пропозиція посадкового матеріалу річкових раків.

Для того щоб самостійно їх отримати, господарство мусить мати, як мінімум, інкубаційний цех з необхідним (специфічним для раків) устаткуванням, належним чином підготовлений персонал, та головне — достатньо потужне джерело ікр'яних самок раків. Справа у тому, що через невисоку плодючість річкових раків (у середньому близько 200 ікринок на самку) [2] для отримання достатньої кількості молоді необхідно постійно утримувати величезне ремонтно-маточне стадо, що потребує значних площ. Специфіка ситуації полягає ще й у тому, що фонд ставків, який на сьогодні

існує у більшості рибних господарств, не відповідає тим вимогам, що їх диктує технологія розведення раків, особливо це актуально на стадіях утримання ремонтно-маточного поголів'я раків та при підрощуванні личинок раків до стадії цьоголіток. Влітку дорослих плідників — самців і самок — утримують окремо. Восени їх садять разом на парування, а навесні самок відловлюють, щоб отримати личинку.

Щоб, хоча б частково, уявити всю складність цього процесу, слід врахувати принаймні три моменти. По-перше, при облові раки не сходять разом із водою, як риба, а намагаються десь заховатись, отож якщо ставок принаймні трохи заріс м'якою водною рослинністю, то вибирати всіх раків доволі важко. По-друге, за першої ж ліпшої нагоди раки можуть самостійно залишати водойму і розселятись у сусідні (у радіусі кількох кілометрів). І, нарешті, раки є яскраво вираженими канібалами [3]. Щоб зменшити втрати від канібалізму, їх утримують, сепаруючи за розміром і статтю, намагаються застосовувати якомога менш щільні посадки та забезпечують раків місцями схованок, що створює додаткові труднощі при облові та додаткові затрати праці. Отже, підсумовуючи, можна сказати, що самостійно отримати посадковий матеріал раків може лише спеціалізоване, специфічно облаштоване і обладнане господарство.

Проблема ускладнюється ще й тим, що рівень цін на раків на внутрішньому ринку України значно занижений через

широко розповсюджений браконьєрський промисел і не забезпечує рентабельності культивування раків за інтенсивної технології (до речі, ціни на раків у західних країнах подекуди на порядок перевищують українські). З іншого боку, не враховуються всі ризики, пов'язані з культивуванням, і яких, звичайно, не мають браконьєри.

Натомість вирощувати товарних раків у полікультурі із рибою є цілком реальним. Придбавши підрощений до стадії цьоголіток або однорічок, посадковий матеріал річкового рака, кожне господарство могло б у себе в ставках додатково до вирощуваної там риби за 2 роки отримати до 400 кг/га товарного 9–1-сантиметрового рака [2]. У літературі описано позитивний досвід вирощування товарних раків у полікультурі із мирними видами риб (у деяких випадках може бути шкідливою значна кількість білого амура, оскільки він виїдає м'яку водну рослинність, особливо елодею, необхідну ракові як джерело кальцію для побудови карапакса). Отже, не розв'язаною залишається проблема забезпечення посадковим матеріалом.

Виходом з цієї ситуації, на нашу думку, могло б бути створення спеціалізованого господарства — ракорозплідника, яке б займалося винятково отриманням і підрощуванням молоді раків (цей момент особливо важливий з огляду на те, що подібне підприємство не могло б бути критичним для реалізації браконьєрського рака), і тримувало б свій прибуток від реалізації посадкового матеріалу, тобто підрощених до стадії цьоголіток рачат. Головною ідеєю є використання величезного потенціалу природних популяцій раків деяких водойм України, що досі експлуатуються недостатньо ефективно, як джерела ікр'яних самок раків для потреб такого господарства. Адже Україна має унікальні за своєю потужністю природні популяції річкових раків у цілій низці водойм. Насамперед, це Дністровський лиман, Каховське та Київське водосховища [4].

Якщо ж розглядати окремо популяцію раків Київського водосховища, промислова експлуатація якої давала у 80-х роках ХХ ст. до 8,9 т раків на рік [5], то слід враховувати ще й той чинник,

що вона заселяє акваторію, яка власне зазнала впливу забруднень радіонуклідами, що акумулювалися у донних відкладеннях водосховища від часу аварії на Чорнобильській АЕС. Отже, використання (офіційне) раків із цієї водойми для, наприклад експорту за межі України, було б проблематичним. Натомість пропонується розглядати цю водойму як величезне ремонтно-маточне стадо і використовувати не самих раків, а їхню ікру для отримання молоді і підрощування її до стадії цьоголіток у промислових масштабах, а вже отриману молодь реалізовувати господарствам як посадковий матеріал для вирощування товарних раків у екологічно чистих умовах.

Відомо, що ікр'яні самки раків у квітні–травні утворюють природні скупчення на певних постійних ділянках водойми, так званих репродуктивних полях [6]. Ці ділянки характеризуються невеликими глибинами (0,7–1 м) та щільним дном. Встановивши локалізацію репродуктивних полів у кожній конкретній водоймі можна, без особливих зусиль, щороку заготовляти необхідну кількість ікр'яних самок. З іншого боку, знання місць репродукції раків є надзвичайно важливим, оскільки це дало б можливість організувати ефективну охорону запасів раків у водоймі, не допускаючи браконьєрський промисел саме на цих (невеликих, порівняно із площею водосховища) ділянках, причому у певні, порівняно нетривалі, терміни часу.

Що ж стосується отримання личинок раків і підрощування їх до життєстійких стадій, то елементи такої технології успішно напрацьовувались як на базі рибоводного господарства “Гірський Тікич” Черкаського рибокомбінату, так і у системах із замкненим водообігом НКТУ “Техрибвод”. Роботи проводили і на білому дністровському і на довгопалому раках.

Як відомо, саму інкубацію ікри слід проводити безпосередньо на самках, яких розсаджують по індивідуальних комірках секційних рамок інкубаційних апаратів різної конструкції [7]. А для ефективного підрощування отриманої молоді до стадії цьоголіток, господарство — ракорозплідник повинен мати цілу систему лотків або басейнів із повністю контрольованими параметрами середовища.

Таким чином, підсумовуючи, можна зазначити, що запропонований рако-розплідник повинен відповідати таким вимогам:

- розплідник повинен бути розташований неподалік водойми з потужною популяцією раків, а, з іншого боку, мати постійне джерело води необхідної якості і достатнього дебіту;

- можливо, було б доцільним побудувати два таких господарства: одне — на базі популяції довгопалого рака (*Pontastacus leptodactylus* Esch.) Київського водосховища, а інше — на базі популяції білого дністровського рака (*Pontastacus danubialis* Brodsky) Дністровського лиману;

- господарство повинно щороку контролювати заготовляти ікр'яних самок раків з природної популяції для отримання молоді раків;

- підростивши отриману молодь до стадії цьоголіток, господарство має реалізувати її іншим господарствам для вирощування товарного рака;

- принципово, щоб сам рако-розплідник не мав права торгувати товарним раком.

Поза всяким сумнівом, для спорудження таких господарств повинна бути розроблена і задіяна спеціалізована державна інвестиційна програма. Без підтримки з боку держави реалізація описаного проекту навряд чи можлива.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бродский С.Я., Сидоренко А.П., Ставровский К.Б. Методические рекомендации по получению жизнестойких личинок и транспортировке речных раков. — Львов, 1979. — 19 с.
2. Бродський С.Я. Вищі раки // Фауна України. — К., 1981. — Т. 26, вип. 3. — 209 с.
3. Мицкевич О.И. Задачи и проблемы бассейнового культивирования широкопалого рака на северо-западе России // Проблемы охраны рационального использования и воспроизводства речных раков. — М., 1997. — С. 75–76.
4. Бродский С.Я. Методические рекомендации по развитию рачного промысла в водоемах Украинской ССР. — К., 1976. — 22 с.
5. Ставровский К.Б., Макаренко В.В., Сидоренко А.П. Динамика популяции и состояние промысла раков в Киевском водохранилище // Рыб. хоз-во. — К., 1986. — Вып. 40. — С. 42–44.
6. Ставровский К.Б., Сидоренко А.П., Клименко И.П. О репродуктивных концентрациях *Astacus leptodactylus* (Decapoda, Astacidae) и их значении // Рыб. хоз-во. — К., 1981. — Вып. 32. — С. 63–66.
7. Сидоренко А.П., Ставровский К.Б., Макаренко В.В. Совершенствование биотехники получения потомства речных раков // Рыб. хоз-во. — К., 1982. — Вып. 34. — С. 60–63.

ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАПАСОВ РЕЧНЫХ РАКОВ РАКОПРОМЫСЛОВЫХ ВОДОЁМОВ УКРАИНЫ

А.Л. Безусый, Н.А. Борбат

Обосновывается целесообразность создания специализированного хозяйства — рачьего питомника, которое бы получало и подращивало до стадии сеголеток молодь речных раков, используя при этом в качестве ремонтно-маточного стада раков, естественную популяцию раков большого ракопромыслового водоема.

PROSPECTIVE ORIENTATION OF USE STORAGE OF CRAYFIS IN THE LARGE COMMERCIAL WATER RESERVOIR OF UKRAINE

A. Besussyj, M. Borbat

The expediency of creation the specialized crayfish farm is substantiated in this article. It is a crayfish nursery in which the juveniles could growing up to one-year stage. As a brooding crayfish stock we are using the natural population in the large commercial water reservoir.